

УДК 657.6 – 044.337: 631.11[©]

СТАДНІК Л.І., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ В АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ

Актуальність дослідження полягає в тому, що фінансово-господарський контроль потребує нових підходів у його організації на сільськогосподарських підприємствах. Аналіз фінансово-господарського контролю дореформеного та сучасний станого стану довів, що питання його ефективності залишається проблематичним. Доведено, що з проведенням аграрної реформи переважна більшість сільськогосподарських підприємств змінилася організаційно, набувши при цьому приватної форми власності, а тому на сьогодні в аграрних формуваннях суспільний контроль є недоцільним.

Щоб підвищити якісну форму контролю в аграрних формуваннях, необхідним є залучення ззовні або запровадження внутрішнього аудиту зі створенням окремої служби управління, яка має бути підпорядкована керівнику сільськогосподарського підприємства. Аудитором має бути фахівець, якому можна повністю довіряти.

Основою фінансово-господарського контролю є створення високоорганізованого інформаційного середовища.

Ключові слова: фінансово-господарський контроль, внутрішній контроль, органи контролю, перевірка, судово-бухгалтерська експертиза, обстеження, інвентаризація, аудит, ревізія, ревізійна комісія.

Постановка проблеми. Сьогоднішні виклики в аграрній сфері економіки потребують нових підходів до ефективного функціонування сільсько-господарських підприємств. Перехід України до ринкової економіки визначив нові умови для діяльності сільськогосподарських підприємств. Право аграрних формувань на самостійну діяльність означає не всюдозволеність, а вимагає знань та виконання на практиці вимог чинного законодавства. У сучасних умовах змінилася роль держави в управлінні економікою, у тому числі аграрним сектором економіки, значною мірою втратило свій статус адміністративне управління.

У взаємовідносинах держави з суб'єктами ринку відбувається заміна управлінських функцій на регулятивні. Але децентралізація системи управління сільськогосподарським виробництвом через недосконалість організаційних механізмів і нормативно-правової бази підприємницької діяльності, а також ліквідацію єдиного системного контролю за додержанням правил і норм економічної діяльності створили умови для збільшення кількості зловживань і правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження окремих аспектів і проблем внутрішнього контролю проводили такі вітчизняні і закордонні вчені: А.Х. Тейлор, Д. Хан, В.О. Шевчук, М.М. Шигун, М.Т. Білуха, В.В. Бурцев, Ф.Ф. Бутинець, А.М. Герасимович, Д. Ірвін, Є.В. Калюга, Л.М. Крамаровський, М.В. Кужельний, В.І. Лишиленко, В.Ф. Максимова, Н.М. Малюга, М.Л. Маренков, Л.В. Нападівська, В.М. Родіонова, В.С. Рудницький, В.В. Сопко, Л.К. Сук, Л.В. Сотнікова, та ін.

Незважаючи на високий рівень дослідження проблем, пов'язаних із організацією внутрішнього контролю, ще не вирішеними залишаються питання ефективного використання активів та збереження власності.

Необхідність удосконалення організації внутрішнього контролю в системі управління господарською діяльністю аграрних формувань підкреслює актуальність проблеми і визначає обрання теми дослідження.

Мета і завдання дослідження - аналіз стану організації фінансово-господарського контролю в до- і післяреформених аграрних формуваннях, а також розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Матеріал і методика дослідження. Матеріалом дослідження є праці вітчизняних науковців, а також практика організації фінансово-господарського контролю в аграрних формуваннях. Для реалізації досягнення поставленої мети використовувалися наступні методи та прийоми: монографічний, вибірковий, порівняльний, абстрактно-логічний.

Запропоновано шляхи поліпшення організації фінансово-господарського контролю в аграрних формуваннях. Також висвітлений порядок документального оформлення, організації синтетичного і аналітичного обліку результатів проведення контролю.

Отримані результати дослідження направлені на вирішення проблеми організації фінансово-господарського контролю в аграрних формуваннях.

Результати досліджень та їх обговорення. В умовах переходу сільськогосподарських підприємств на ринкові відносини та формування адекватних їм принципів управління, розвиток різноманітних форм власності вимагає нового підходу до поняття «фінансово-господарський контроль», а також переосмислення форм його реалізації в сучасних умовах.

Слід зауважити, що фінансово-господарський контроль відіграє важливу роль у забезпеченні функціонування економіки будь-якої країни. Він є складною й багаторівневою системою, яка розвивається згідно з основними принципами функціонування економічних систем. У ринкових умовах системна організація господарського контролю набуває особливого значення: йому відведено регулятивну роль щодо економічних процесів на всіх рівнях господарювання [3].

Фінансово-господарський контроль належить до інтелектуальної діяльності, що передбачає аналіз, спостереження і дослідження щодо законного та ефективного здійснення фінансової та господарської діяльності певного підприємства, установи, організації. Тому, як і будь-яка інша інтелектуальна діяльність, її ефективність багато в чому залежить від раціональної організації [1].

Фінансово-господарський контроль — це контроль за фінансовими операціями та господарськими процесами з метою встановлення їх законності, правильності та доцільності, що застосовується в усіх галузях національної економіки і має різні форми залежно від форми власності підконтрольного об'єкта.

Сутність фінансово-господарського контролю, крім його поняття, також характеризується суб'єктами, об'єктами та методами його здійснення.

Суб'єкти фінансово-господарського контролю — це зовнішні та внутрішні органи контролю. Кожній формі фінансово-господарського контролю відповідає окремий суб'єкт контролю.

Об'єктом фінансово-господарського контролю є різноманітні здійснені на підприємстві господарські та фінансові операції, факти, які формують певні господарські процеси та відповідно документально відображені. Активи окремого суб'єкта господарювання за тими чи іншими ознаками об'єднують в економічно однорідні групи (необоротні, оборотні, залучені засоби, джерела їх формування тощо), кожна з яких і є самостійним об'єктом контролю.

Фінансово-господарський контроль на кожному конкретному суб'єкті господарювання охоплює рух усього комплексу активів і зобов'язань, а також усі зміни в структурі капіталу.

Метою фінансово-господарського контролю сільськогосподарських підприємств є встановлення законності, правильності та доцільності їх діяльності. Завданнями цього контролю є: перевірка правил використання коштів аграрними формуваннями; виявлення та попередження фактів порушення фінансової дисципліни, несплати податків і усунення недоліків; передбачення відповідальності за недотримання цільового використання бюджетних коштів; виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва; підвищення якості інформації бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Формами здійснення контролю є перевірка, судово-бухгалтерська експертиза, обстеження, аудит, ревізія.

Перевірка — це обстеження і вивчення окремих питань діяльності суб'єктів господарювання, які перевіряються. Наприклад, правильність застосування розцінок під час нарахування заробітної плати операторам машинного доїння.

Судово-бухгалтерська експертиза — дослідження експертом матеріальних об'єктів, явищ та процесів, що перевіряються. В сучасних ринкових умовах чимало суб'єктів господарювання (юридичних осіб, приватних підприємців) та звичайних громадян стають учасниками судового розгляду з найрізноманітніших приводів: від адміністративних спорів з контролюючими органами до кримінальних справ про розкрадання та нанесення матеріального збитку.

Як правило, в подібних ситуаціях кращим варіантом захисту в судовому процесі може бути проведення бухгалтерської експертизи кваліфікованим спеціалістом.

Обстеження — ознайомлення на місці об'єкта перевірки, зокрема зі станом зберігання цінностей на складі, використанням виробничих потужностей.

Аудит — перевірка незалежним аудитором або аудиторською фірмою згідно зі складеним договором.

Ревізія — метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності, способом документального викриття недостач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань. Висновки ревізії оформляються актом і ґрунтуються на документальних доказах.

Таблиця 1 – Суб'єкти фінансово-господарського контролю

Державні контролюючі органи		Міжгосподарські контролюючі органи	Внутрішньо-господарські контролюючі органи	
дореформений період	післяреформений період	дореформений період	дореформений період	післяреформений період
фінвідділ	податкова інспекція	міжрайонна юридична група	ревізійна комісія	зовнішній аудитор
відділ соціального забезпечення	пенсійний фонд		інвентаризаційна комісія	внутрішній аудитор
відділ ЦСУ	державна служба статистики		бухгалтерія колгоспу	інвентаризаційна комісія
бухгалтерія районного управління сільського господарства	фінансова інспекція			бухгалтерія агроформування

За часів адміністративно-командної системи фінансовий і господарський контроль були дієвими, але кількість фінансових порушень була не меншою, тому що іншою була їх структура.

Для здійснення державного контролю з перевіркою у колгоспи виїжджали економісти районного управління сільського господарства, фінансового, соціального забезпечення, держкомстату.

Для організації суспільного контролю в колгоспах створювалися і функціонували Ревізійні комісії. Основним їх завданням була всебічна перевірка господарсько-фінансової діяльності правління колгоспу та його посадових осіб, збереженість суспільної власності колгоспу.

Ревізійна комісія, а саме її голова і члени, персонально обиралися загальними зборами колгоспу і у своїй діяльності були підвітними тільки цим зборам. Така комісія керувалася Статутом колгоспу і планом роботи, який нею складався і затверджувався на календарний рік. До функцій ревізкомісії входили: перевірка, обстеження, ревізія.

Ефективність від роботи такої комісії була невеликою, адже члени цієї комісії не були професіоналами і виконували певні функції на громадських засадах. Голови ревізкомісій працювали на постійній основі, але більшість із них також не мали економічної освіти. Роботу цих голів координували головні бухгалтери і бухгалтери-ревізори бухгалтерії районного управління сільського господарства. Для реалізації результатів проведених ревізій і перевірок ревізкомісія за необхідності залучала до роботи юристів міжгосподарської юридичної групи.

Слід зазначити, що з проведенням аграрної реформи переважна більшість сільськогосподарських підприємств змінилася організаційно, набувши при цьому приватної форми власності, а тому на сьогоднішній час в аграрних формуваннях суспільний контроль є недоцільним.

Внутрішньо-господарський контроль здійснюється як власними фахівцями, так і залученими. Власні фахівці – це спеціалісти бухгалтерії, планово-економічного та інших галузевих відділів, а також власний аудитор, якщо така посада передбачена штатним розписом. Як правило, вони, відповідно до своїх посадових обов'язків, мають здійснювати перевірки, обстеження, а внутрішній аудитор – ще й аудит. Варто зазначити, що посада внутрішнього аудитора в переважній більшості сільськогосподарських підприємствах практично відсутня.

Для дієвого контролю за рухом і збереженістю активів у сільсько-господарських підприємствах, як і раніше, в наш час також створюють інвентаризаційні комісії. Адже інвентаризація дає змогу забезпечити достовірність даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Об'єкти і періодичність проведення інвентаризації визначаються власником (керівником) підприємства, крім випадків, коли її проведення є обов'язковим згідно із законодавством [2].

На нашу думку, недоцільно чинним законодавством зобов'язувати аграрні формування проводити інвентаризацію активів і зобов'язань для перевірки їх наявності, стану та оцінки.

Відповідно до чинного законодавства [4], власник (або керівник) підприємства має створити необхідні умови для її проведення та визначити об'єкти, кількість та строки інвентаризації, крім випадків, коли її проведення є обов'язковим.

Під об'єктами розуміють види активів і зобов'язань. Фактично інвентаризують активи і зобов'язання із систематизацією в розрізі рахунків бухгалтерського обліку підприємства, а саме:

- товарно-матеріальні цінності;
- основні засоби та нематеріальні активи;

- незавершене виробництво, капітальне будівництво та ремонт;
- каса та цінні папери;
- бланки суворої звітності;
- розрахунки з дебіторами та кредиторами;
- витрати майбутніх періодів, резервів та забезпечення майбутніх витрат і платежів.

Якісною формою контролю в аграрних формуваннях, на нашу думку, є залучення зі сторони або запровадження внутрішнього аудиту. Успішне функціонування системи аудиту на підприємстві можливе у разі створення окремої служби управління, яка була б підпорядкована виключно керівнику сільськогосподарського підприємства. Разом із тим керівнику, в умовах конкуренції, на посаді аудитора необхідно мати фахівця, якому можна повністю довіряти.

Формування нової стратегії фінансово-господарського контролю на сільськогосподарських підприємствах із урахуванням та реалізацією зарубіжного досвіду, а також вимог сьогодення стане запорукою ефективної діяльності аграрних формувань та приведе до покращення стану всього аграрного сектору економіки України.

Таблиця 2 – Види контролю та можливих порушень

Контроль	Можливі види порушень
Державний	Нарахування і сплата податків Нарахування і сплата соціальних відрахувань Одержання державного цільового фінансування Одержання державного пільгового кредитування Формування фінансової і статистичної звітності
Внутрішньо-господарський	Нарахування і виплата заробітної плати Нарахування і виплата інших платежів Розрахунки з контрагентами Розрахунки з учасниками і засновниками Наявність, витрачання і збереження грошових коштів Наявність, використання і збереження основних засобів і нематеріальних активів Наявність, використання і збереження виробничих запасів Наявність, збереження і реалізація продукції сільсько-господарського виробництва Господарські процеси і фінансові результати Формування внутрішньо-господарської звітності

Щоб фінансово-господарський контроль був ефективним, перш за все, він має бути забезпечений інформацією. В процесі здійснення цього контролю необхідно, щоб був організований збір необхідної інформації та фіксація результатів у відповідних первинних носіях. Крім того, функціонування контрольного процесу забезпечується шляхом руху інформації, за допомогою якої отримують дані та робляться відповідні висновки. Частиною цієї інформації є докази, що використовуються у перевітках.

Основою інформатизації фінансового-господарського контролю є створення високоорганізованого середовища з інформаційним, телекомунікаційним, програмним забезпеченням, базами даних і базами знань та іншими засобами, що забезпечить можливість ефективного функціонування системи аналітичного апарату та дозволить на якісно новому рівні інформаційного обслуговування реалізувати функції контролю [5].

В умовах сучасних інформаційних технологій найефективнішою формою організації контролю господарської діяльності суб'єктів підприємництва є створення автоматизованих робочих місць (АРМ) бухгалтерів, начальника служби охорони, аудитора.

Висновки. Отже, внутрішній контроль певною мірою наявний на кожному підприємстві (організації), проте незавжди ефективний. Зокрема невеликі підприємства найчастіше не мають достатнього штату, інформаційних технологій та рівня знань управлінського персоналу для організації необхідної системи внутрішнього контролю. Великі підприємства, володіючи достатньою базою, можуть бути погано керовані, і, як наслідок, витрачені великі кошти на організацію контролю не дадуть бажаних результатів.

У результаті наукового дослідження встановлено, що в аграрних формуваннях недостатньо здійснюється внутрішньогосподарський контроль з причин економії грошових коштів та безпечності.

Головним завданням фінансово-господарського контролю є сприяння забезпеченню збереження активів, дотримання нормативно-правового регулювання в діяльності аграрних формувань, їх ефективної економічної стабільності, попередження негативних ризиків і банкрутства.

А тому, на нашу думку, необхідно:

- у штатний розпис господарств ввести посаду аудитора, який би організовував цю роботу щодо фінансово-господарського контролю;
- реально використовувати роботу членів інвентаризаційної комісії;
- підвищити відповідальність облікових працівників за збереженість активів;
- для збереженості активів в місцях зберігання використовувати інформаційні технології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дікань Л.В. Фінансово-господарський контроль / Л.В. Дікань, К.: Знання, 2010. –395 с.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електрон. ресурс].– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
3. Петрук О.М. Модернізація системи господарського контролю в Україні. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу.: <http://biglibrary.ru/articles/article-28/>
4. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>
5. Яремко С.Я. Науковий журнал "Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво / С.Я. Яремко, О.І. Ніколаєва, В.В. Войтко. – Луцьк, 2013. – Вип. № 12. – С. 81–85.

REFERENCES.

1. Dikan L.V. 'Finansovo-gospodars'kyj kontrol' / L.V. Dikan'. - K. : Znannja, 2010. — 395 s.
2. Zakon Ukrainy «Pro buhgalters'kyj oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini» [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Petruk O.M. Modernizacija systemy gospodars'kogo kontrolju v Ukraini. [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu.: <http://biglibrary.ru/articles/article-28/>
4. Polozhenja pro inventaryzaciju aktyviv ta zobov'jazan'. [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>
5. Jaremko S.Ja. Naukovyj zhurnal "Komp'juterno-integrovanі tehnologii': osvita, nauka, vyrobnyctvo / S.Ja. Jaremko, O.I. Nikolajeva, V.V. Vojtko. – Luc'k, 2013. – Vyp. № 12. – S. 81–85.

Совершенствование организации финансово-хозяйственного контроля в аграрных формированиях Л.И. Стадник

Актуальность исследования заключается в том, что финансово-хозяйственный контроль требует новых подходов в его организации на сельскохозяйственных предприятиях. Анализ финансово-хозяйственного контроля дореформенного и современного состояния доказал, что вопрос его эффективности остается проблематичным. Доказано, что с проведением аграрной реформы подавляющее большинство сельскохозяйственных предприятий изменилось организационно, приобрета при этом частной формы собственности, а потому на сегодня в аграрных формированиях общественный контроль является нецелесообразным.

Чтобы повысить качественную форму контроля в аграрных формированиях, необходимо привлечение извне или введения внутреннего аудита из созданием отдельной службы управления, которая должна быть подчинена руководителю сельскохозяйственного предприятия. Аудитором должен быть специалист, которому можно полностью доверять.

Основой финансового-хозяйственного контроля является создание высокоорганизованной информационной среды.

Ключевые слова: финансово-хозяйственный контроль; внутренний контроль; органы контроля; проверка, судебно-бухгалтерская экспертиза, обстеження, інвентаризація, аудит, ревизія, ревизійна комісія.

The improvement of financial and economic control in agricultural formation L. Stadnik

This paper shows the relevance and importance of the financial and economic control in agricultural undertakings analyzed pre-reform and its current status. It should be noted that the agrarian reform overwhelming majority of farms organizational change, thus acquiring privately owned and therefore currently in agrarian formations public control is impractical.

Of high quality control in the form of agricultural units, according to the author, is the involvement of the internal audit introduction parties. The successful audit of the system now established in a separate management service that would be subordinated solely of the undertaking. However, the manager, in a competitive environment, as an auditor must be a professional, who can be fully trusted.

The basis of the financial-economic control is to create a highly-organized information environment.

Keywords: financial and economic control; internal control; control authorities; control, forensic accounting expertise, examination, inventory, audit, audit committee.

Надійшла 14.10.2015 р.